

Sufrażystki,
działaczki,
społeczniczki...

NIE TYLKO

PIŁSUDSKA

Inspirujące kobiety
ziemi suwalskiej

„O historii kobiet mówi się, że napisano ją białym atramentem. Niewidocznym.

Nie figurują w podręcznikach, słownikach, encyklopediach. Często nie sposób nawet zrekonstruować ich życiorysów.

Wzmianki o nich pojawiają się jedynie w niedrukowanych pamiętnikach ich przyjaciół. Nie zachowały się też fotografie...”

[Aneta Górnicka-Boratyńska]

XIX WIEK - CZAS REFORMY SPOŁECZNEJ

1838-1843

Powstanie pierwszego pisma, stworzonego wyłącznie przez kobiety. „Pierwiosnek” – rocznik literacko-społeczny, powstał z inicjatywy Pauliny Krakowowej, ona też zajęła się jego redagowaniem. Na łamach „Pierwiosnka” debiutowała Narcyza Żmichowska.

1894 rok

Na Kongresie Pedagogów Polskich uchwalono wniosek o dopuszczenie kobiet do studiów na uniwersytetach.

28 listopada 1918

Józef Piłsudski podpisał Dekret Naczelnika Państwa o ordynacji wyborczej – kobiety w Polsce uzyskały prawo wyborcze.

1921 rok

Zniesiono nakaz posłuszeństwa żony wobec męża, ponadto przyznano żonie prawo do odrębnego miejsca zamieszkania, a jej dochody uznano za jej wyłączną własność. Wreszcie mogła sama wykonywać działania prawne bez zgody męża, m.in. wystąpić o rozwód. Opieka nad dziećmi przysługiwała obojgu rodzicom.

SPRAWA KOBIECA W DYSKUSJI PUBLICZNEJ

Na łamach czasopism takich jak: „Tygodnik Polski”, „Pierwiosnek”, „Przegląd Naukowy”, „Biblioteka Warszawska”, „Tygodnik Ilustrowany”, „Kalendarz Popularno-Naukowy” oraz „Kalendarz Ilustrowany dla Polek” – toczyła się dyskusja wobec kwestii kobiecej.

Poruszano kwestie wychowania, kształcenia i postępującej emancypacji. Stwierdzono, że „słaba, tkliwa, spokojna niewiasta jest powołana tylko i wyłącznie do małżeństwa, w którym musi służyć mężowi; macierzyństwa, gdzie głównym celem jej oddziaływań było wychowanie dzieci na obywateli kraju; gospodarstwa domowego i religii”.

Jednocześnie pojawiały się propozycje szkół wyższych dla dziewcząt, np. specjalne szkoły gospodarstwa wiejskiego dla ziemianek.

W drugiej połowie XIX wieku aktywistki zdołały wywalczyć w zaborze austriackim pierwsze ustępstwa władz wobec spraw kobiet.

W Galicji dopuszczano dziewczęta do egzaminów maturalnych od 1896 roku. Na początku XX wieku pozwolono kobietom uczęszczać do gimnazjów męskich, jeśli w danej miejscowości nie było liceum żeńskiego.

Przepisy z 1897 i 1900 roku umożliwiły kobietom podjęcie studiów uniwersyteckich na wydziałach filologicznych i medycznych w charakterze słuchaczek rzeczywistych.

„Traktowały one walkę o prawa kobiet do nauki na poziomie szkoły średniej i wyższej, jak też i inne uprawnienia społeczne i polityczne, jako jeden z nurtów szerszej walki ludu o pełnię praw obywatelskich i społecznych”.

SUWAŁKI

Matki, żony, siostry, gospodynie domowe i służące, a także nauczycielki, literatki i społecznice. W Suwałkach, tak jak w całym kraju, urodziło się i mieszkało wiele niezwykłych kobiet.

Niezwykle trudno znaleźć informacje o działalności kobiet w Suwałkach sprzed przełomu XIX i XX wieku. Wcześniej można trafić jedynie na wpisy w księgach metrykalnych.

XIX wiek, pomimo okresu zaborów, okazał się przełomowy w życiu kobiet, także w Suwałkach. Suwalczanki zakładały towarzystwa, czytelnie, pensje dla dziewcząt, ochronki, jadłodajnie, a także coraz śmielej pracowały zawodowo i dołączały do ogólnopolskiego ruchu emancypacyjnego.

Prezentujemy kilka biogramów najbardziej znanych suwalskich inteligentek i działaczek. Oczywiście na przełomie XIX i XX wieku znajdziemy mnóstwo kobiet, które coś znaczyły w mieście, m.in. Zofię Noniewicz, Marię Zabłocką, Helenę Zawadzką, Natalię Romanównę, Aloizę Gromadzką, Julię Nieciuińską, Walerię Makarewicz czy Melanię Wietcką.

Nie sposób pominąć dzielnych kobiet walczących o niepodległość, m.in. Julię Komar, Teofilę Konopko, Joannę Staniszewską, a także działaczki POW, jak choćby Aniela Puciatycka czy Janina Kaśperawiczówna.

MARIA KONOPNICKA

to:

polska poetka i nowelistka okresu pozytywizmu, krytyczka literacka, publicystka i tłumaczka; jedna z najwybitniejszych pisarek w historii literatury polskiej.

W latach 1884–1886 redagowała pismo dla kobiet „Świt”. Współpracowała z tygodnikiem dla kobiet „Bluszcz”. Otrzymała tytuł członka honorowego Towarzystwa Szkoły Ludowej.

W 1870 roku Maria Konopnicka zadebiutowała jako poetka publikując w tygodniku „Kaliszanin” wiersz „Zimowy poranek”. Konopnicka zasłynęła jako autorka liryk, nowel i opowiadań, wiele miejsca poświęcając w nich tematyce społecznej, ludowej oraz dziecięcej. Chyba nie ma dziecka, które by nie znało „O krasnoludkach i o sierotce Marysi” czy „Na jagody”. Szczególną sławę przyniosła jej jednak twórczość patriotyczna, a zwłaszcza pieśń „Rota”, opublikowana w 1908 roku w czasopiśmie „Przodownica”.

Maria Stanisława Konopnicka
(z domu Wasiłowska) –
urodziła się 23 maja 1842 w Suwałkach,
zmarła 8 października 1910 we Lwowie.

ALEKSANDRA PIŁSUDSKA

to:

działaczka niepodległościowa, służyła w Legionach Polskich, odznaczona Orderem Virtuti Militari, działaczka PPS i POW, druga żona Józefa Piłsudskiego.

Brała udział w wielu akcjach bojowych, w tym w akcji pod Bezdanami i w napadzie na Bank Państwowy w Kijowie.

Po wybuchu I wojny światowej wstąpiła do Legionów Polskich i została przydzielona do oddziału wywiadowczo-kurierskiego I Brygady Legionów Polskich, była komendantką kurierów legionowych. Po rozwiązaniu oddziału działała w konspiracji na terenie okupacji pruskiej, przechowując broń i przewożąc literaturę. Działała w POW, za co została aresztowana przez Niemców, była internowana w obozie w Szczypiornie.

Po ślubie z Józefem Piłsudskim prowadziła szeroką działalność honorową i społeczną, m.in. zakładała biblioteki, domy pomocy, świetlice, szkoły.

Aleksandra Piłsudska
(z domu Szczerbińska) –
urodziła się 12 grudnia 1882 w Suwałkach,
zmarła 31 marca 1963 w Londynie.

ANNA STANISZEWSKA

to:
polska inteligentka, działaczka społeczna,
propagatorka kultury polskiej oraz równouprawnienia kobiet
w społeczeństwie suwalskim.

W 1907 roku rozpoczęła cykl wykładów otwartych o „kwestii kobiecej” w suwalskiej Czytelni Naukowej, skierowanych do inteligentek suwalskich. Odczyty publikowane były następnie w „Tygodniku Suwalskim”.

Wiosną 1908 roku zarejestrowano w Suwałkach oddział Stowarzyszenia Równouprawnienia Kobiet. W jego skład weszło piętnaście inteligentek suwalskich, w większości żon przedstawicieli suwalskich elit, łączących się w pracy społecznej, ale reprezentujących różne poglądy na kwestie związane z miejscem kobiety w społeczeństwie. Na czele stanęła Anna Staniszewska.

Anna Staniszewska (z domu Fiszer) –
urodziła się w 1860 (*1867) roku w Suwałkach,
zmarła 2 października 1931 w Warszawie.

JÓZEFA ŹDŹARSKA

to:

nauczycielka, pisarka, założycielka kilku pensji dla dziewcząt.

Bohaterka zapisała się na kartach historii przede wszystkim jako pisarka i publicystka. To ona w piśmie „Tygodnik Ilustrowany” opisała Suwałki, w których się wychowała i mieszkała. Była także założycielką kilku pensji dla dziewcząt, w tym Rządowej Wyższej Szkoły Żeńskiej. Za eksponowanie swojego patriotyzmu odebrano jej patent na prowadzenie szkoły.

Z Suwałk przeniosła się do Warszawy, publikowała w takich pismach jak: „Kłosa”, „Opiekun Domowy”, „Tygodnik Ilustrowany”, „Bluszcz” oraz „Kalendarz Suwalski”. Pisała książeczki do nabożeństw i powieści w czasopiśmie, a także wzory tekstów użytkowych.

Józefa Źdźarska –
urodzona w 1826 roku w Płocku,
zamieszkała w Suwałkach w 1839 roku,
zmarła w 1910 roku w Warszawie.

KAZIMIERA ŻULIŃSKA

to:

suwalska inteligentka, korepetytorka, założycielka pierwszej pensji żeńskiej w Suwałkach.

W 1905 roku utworzyła w Suwałkach pierwszą polską, siedmioklasową, prywatną pensję dla dziewcząt. Początkowo naukę pobierało 70 uczennic. Pensja borykała się z kłopotami finansowymi, ponieważ część dziewcząt nie była w stanie opłacić wpisowego.

W tym samym roku pensja została przekształcona w pełne siedmioklasowe gimnazjum żeńskie, które działało w Suwałkach do wybuchu I wojny światowej, następnie zostało ewakuowane do Wilna.

Kazimiera Helena Żulińska
(z domu Czaplińska) –
urodziła się 1 marca 1848 w Warszawie,
zmarła jesienią 1914 roku w Wilnie.

JULIA EMILIA KUNC

to:

społeczniczka, inteligentka, przewodnicząca suwalskiego oddziału Narodowej Organizacji Kobiet.

Julia Kunc wraz z mężem, Wacławem Kuncem – właścicielem browaru, wspierali wiele inicjatyw społecznych w Suwałkach.

W 1925 roku z jej inicjatywy powołano suwalski oddział Narodowej Organizacji Kobiet. W jej skład weszło około sto suwalczanek, a Julia Kunc objęła funkcję przewodniczącej.

Działaczki NOK utworzyły ochronkę i świetlicę dla ubogich dzieci, uruchomiły warsztat czapniczy, biuro pośrednictwa pracy oraz zorganizowały kursy dla kobiet z pończosznictwa, kilimiarstwa i robienia guzików.

Julia Kunc (z domu Muczyńska) –
urodziła się 17 grudnia 1872 w Suwałkach,
zmarła 12 stycznia 1957 także w Suwałkach.

BIBLIOGRAFIA

1. Dajnowicz M., Bauchrowicz-Tocka M., Wróbel W., *Słownik Biograficzny Kobiet Kultury. Białystok i województwo podlaskie, cz. II*, Białystok 2018.
2. Dajnowicz M., Siedlecki M., Wróbel W., *Słownik Biograficzny Kobiet Kultury. Białystok i województwo podlaskie, cz. I*, Białystok 2017.
3. Jamrożek W., *Miejsce i rola kobiet w edukacji i działalności społeczno-oświatowej w opinii działaczy i teoretyków galicyjskiej socjalnej demokracji*, [w:] *Rola i miejsce kobiet w edukacji i kulturze polskiej*, Poznań – Zajączkowo 1997.
4. Stawiak M., *Poglądy na wychowanie, kształcenie się i rolę w życiu społecznym kobiet na łamach czasopism i kalendarzy warszawskich w okresie międzypowstaniowym (1831-1863)*, [w:] *Rola i miejsce kobiet w edukacji i kulturze polskiej*, Poznań – Zajączkowo 1997.
5. *Suwalcki Słownik Biograficzny*. Tom 1, praca zbiorowa, Suwałki 2021.
6. *Środowiska inteligenckie Suwalszczyzny oraz ziem ościennych w okresie zaborowym i II Rzeczypospolitej*. Studia i artykuły, redakcja naukowa: Dajnowicz M., Matusiewicz A., Skłodowski K., Suwałki-Białystok 2007.
7. Wołowska-Rusińska M., Skłodowski K., *Suwalczanki, historie opowiedziane szeptem zachwytu*, Suwałki 2013.

FOTOGRAFIE

1. Baza Pracowni Digitalizacji i Historii Mówionej Biblioteki im. Marii Konopnickiej w Suwałkach.
2. Archiwum Państwowe w Suwałkach.
3. Muzeum Okręgowe w Suwałkach.
4. Dajnowicz M., Siedlecki M., Wróbel W., *Słownik Biograficzny Kobiet Kultury. Białystok i województwo podlaskie, cz. I*, Białystok 2017.

**„(...) to, że możecie same po ulicach
chodzić, koleją jeździć, o czym chcecie,
o rozumnych książkach, czy nierozumnych
plotkach w towarzystwie możecie
rozmawiać, wszystko to winnyście
pierwszym rodownicom, co wśród
szyderstw i wydziwian drogę utorowały”.**

[Narcyza Żmichowska]

